

Broń chemiczna – od pól I wojny światowej do zakazanego arsenału

19 czerwca 2021

Broń chemiczna, w czasach I wojny światowej militarna nowinka, w ciągu XX wieku stała się wojskowym tabu. Jaka jest jej historia?

Stosowania bojowego trucizn zabraniały już konwencje haskie z 1899 i 1907 roku, będące próbą uregulowania praw wojennych i wprowadzenia regulaminu wojny lądowej. Jednak już w czasie I wojny światowej strony walczące postanowiły wykorzystać broń chemiczną, początkowo zresztą przede wszystkim gazy wywołujące łożawienie – na początku 1915 roku pod Bolimowem niedaleko Skierniewic Niemcy zaatakowali pozycje Rosjan bromkiem ksyliku, atak ten jednak nie odniósł skutku. Już jednak 22 kwietnia tego samego roku Niemcy użyli w czasie II bitwy pod Ypres chloru, który atakował płuca i prowadził do śmierci.

W kolejnych dniach wojska II Rzeszy powtarzały ataki na froncie zachodnim, w sierpniu zaś wykorzystali chloru w czasie oblężenia twierdzy Ossowiec. 25 września pod Loos pierwszy atak gazowy przeprowadzili Brytyjczycy, jednak z powodu zmiany kierunku wiatru zaszkodził on im samym. Wkrótce jako środek bojowy zaczęto wykorzystywać również fosgen, a w lipcu 1917 roku, w czasie III bitwy pod Ypres, Niemcy użyli gazu musztardowego, czyli iperytu siarkowego.

Broń chemiczna na niepokornych

W okresie międzywojennym broni chemicznej używano do zwalczania powstań w różnych częściach świata. Użycie gazów bojowych odnotowano m.in. w czasie tłumienia przez Armię Czerwoną z Michaiłem Tuchaczewskim na czele powstania

tambowskiego w 1921 roku, walki oddziałów francusko-hiszpańskich z powstaniem w Maroko Hiszpańskim w latach 1920., włoskiej pacyfikacji Libii oraz buntu Aborygenów tajwańskich przeciwko Japończykom w 1930 roku. Mocarstwa wykorzystywały też gaz bojowy w wojnach prowadzonych w latach 1930. w Afryce i Azji – Włosi w Etiopii i Japończycy w Chinach.

Jednocześnie użycie bojowe gazów próbowano ograniczać traktatami międzynarodowymi. Zapis na ten temat znalazł się w traktacie waszyngtońskim z 1922 roku, jednak nie wszedł w życie. 17 czerwca 1925 roku w Genewie podpisano protokół zabraniający używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych, a także środków bakteriologicznych. Umowa dotyczyła jednak samego użycia, nie zaś produkcji i badań. W praktyce wykonywania zapisów protokołu wykorzystywano także zastrzeżenia o respektowaniu umowy tylko wtedy, gdy będzie ją respektować przeciwnik. Warto też dodać, że na przykład Stany Zjednoczone ratyfikowały układ dopiero w 1975 roku.

Możliwość dokonania odwetu i pamięć o doświadczeniach I wojny światowej sprawiły jednak, że w czasie kolejnego konfliktu na skalę światową prawie nie użyto broni chemicznej. Warto jednak dodać, że wszystkie najważniejsze strony II wojny światowej posiadały arsenały chemiczne. Prawdopodobnie jedynym zastosowaniem gazów bojowych był atak z 1942 roku na niedobitki radzieckich oddziałów na Krymie, broniące się w rejonie Kerczu z wykorzystaniem jaskiń i podziemnych tuneli.

Po drugiej wojnie światowej gazów bojowych użyto między innymi w czasie wojny domowej w Jemenie (1963 i 1966-1967) oraz przez Irakijczyków w czasie wojny z Iranem (1983-1988). Reżim Saddama Husseina używał też broni chemicznej do tłumienia buntów ludności – w 1988 roku przeciwko Kurdom (atak w Halabdzji z 16 marca) i w marcu 1991 roku przeciw szyitom na południu Iraku.

Broń chemiczna – problem wciąż istnieje

13 stycznia 1993 roku w Paryżu podpisano Konwencję o zakazie broni chemicznej, która zabrania nie tylko użycia, ale również produkcji, rozwoju czy składowania tego typu środków bojowych. Traktat wyklucza też używania zastrzeżeń do konwencji, podobnych jak w wypadku protokołu genewskiego. Nad wykonaniem przepisów traktatu czuwa Organizacja ds. Zakazu Broni Chemicznej z siedzibą w Hadze. Do układu nie przystąpiły Izrael, Egipt, Korea Północna i Sudan Południowy.

21 sierpnia 2013 roku, w czasie syryjskiej wojny domowej, rakietami z sarinem ostrzelano leżącą niedaleko Damaszku Ghutę. Organizacje monitorujące sytuację w Syrii wskazywały na winę sił reżimu al Asada. Atak niemalże doprowadził do włączenia się USA do wojny w Syrii, ostatecznie jednak dzięki porozumieniu z Rosją udało się zaangażować Organizację Narodów Zjednoczonych w proces likwidacji arsenału chemicznego w Syrii. Niestety, jak się okazało, nie przerwało to użycia broni chemicznej – 4 kwietnia tego roku gazami bojowymi zaatakowano miejscowość Chan Szajchun. O atak oskarża się siły rządowe.

XX-wieczna historia broni chemicznej pokazuje, że rozwiązanie wprowadzone do użycia w czasach Wielkiej Wojny szybko stało się wstydliwym środkiem bojowym, którego używanie starano się ograniczać. Jednocześnie przez ostatnie sto lat ofiarami ataków gazowych byli przede wszystkim powstańcy i buntujący się przeciwko obcej lub represyjnej władzy, czy wręcz cywile, w tym kobiety i dzieci (co pokazał atak w Syrii).

Autorstwo: Tomasz Leszkowicz

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)